

ZARÁNDOKLAT

HERCEG JÁNOS

Szekszárdon átutazva számtalanszor szerettem volna elmenni Babits Mihály szülőházához, amely most múzeum. Nem is tudom, miért nem tudtam máig se megtenni ezt a kis zárandokutat. Volt úgy, hogy sietni kellett, sürgettek, akikkel utaztam, egyszer-kétszer el is tévedtünk a váratlan terelőutakon, egyszer meg a szőlőhegyre vittek fel ottani barátaim, mert az őszi ködben már messziről kékllett a kadarka a tókéék között. És azért ez is zárandokút volt. Mert mikor felszakadtak a felhők, és eloszlott a köd, s már eluntuk magunkat a présházban, az őszi cefre illatában, kiálltunk az ajtóba, onnan mutatták azt a pincét, amely rég a másé, de amely elé oda lehetett képzelni a *Halálfi*ai dörmögő Döméjét, s az álmatag RácZ Nellit, ahogy összehúzza magán a hárászkendőt a hűvös szelek elől, meg a szigorú Cenci nénit a puttonyosokkal zsörtölődve fáradhatatlanul.

Babits szerette ezt a hegyet, emlékeiben sokszor visszatért ide. Szerette a nagy bogójú kadarkát és tüzes, de mégis andalító borát, amelynek eredetét Rapaics Rajmund, a magyar flóra európai hírű tudósa magyarázta az élettől lassan már búcsúzó Babits Mihálynak. A költő saját származásán is eltűnődhett a tudós könyve nyomán, s a Szkadar mellől északra felhúzódó parasztoakat követve, akik a török elől menekülve igyekeztek az új hazába magukkal hozni, amit csak lehetett, így a szőlővesszőt is.

De erről már én beszéltem nálam jóval fiatalabb barátainknak. Az ő diákkorukban Babits könyvei nemigen voltak már forgalomban, s a férfievek se hozták nagyon közel hozzánk a költőt. Ehelyett öregembereket emlegettek, akik még bejáratosak voltak abba a pincébe, s a kadarkáról – amelyet viszont nálunk, Baranyában csak „hazai”-nak hívnak, amin ugyancsak eltűnődhet az ember – több és ízesebb történetet tudtak, mint a nagy hírű tudós.

Mire mindennek a végére értünk, menni kellett, nem maradhat idő a Babits-múzeumra. Úgy jártam most is, mint első utamon Szekszárdon át. Egész közel voltam ahhoz a kanyargós utcához és a régi emeletes házhoz, amelynek a fényképét is láttam valahol, mégse jutottam el.

De az én első utam, most látom, kárpótolt ezért a könnyelmű mulasztásért.

Mert megint elkeveredtünk valamilyen terelőúton, s Bonyhádnál vendéglátóm hirtelen azt kérdezte tőlem:

– Ne szaladjunk be Grábócra, megnézni a szerb kolostort?

Akkor én ugyanis a magyarországi délszlávok helyzetéről szerettem volna írni, mint oly sok év előtt fiatalon, mikor a Pest környéki szerbekről küldtem hosszú és érzelmes tudósításokat az újvidéki *Dannak*. Most is az a tévhit fűtött, hogy nemzetiségi kérdésben őszinte és közvetlen megértést csak nemzetiségi embertől lehet várni. Elmentem Kátolyba, a híres szövethetesi faluba, amelynek népe kétszáz éven át a pécsi káptalan birtokán talált napszámosi vékony kenyeret, hogy aztán mint téesszalu csakugyan a mesebeli jólét állapotába emelkedjék. Beszéltem az időnként még sokác képviselőben járt Gajić Pelával, az elnökasszonnyal, aki csak a hivatalában volt divatosan öltöző dáma, s aki épp Lenintől készült vizsgáznivaló pártfőiskolán, jártam Pécsváradon, ahol sokác volt a párttitkár, egy nagyon rokonszenves, fiatal kőműves; meglátogattam a pécsi délszláv iskolát és internátust, s ki tudja, hol nem voltam még. Mit felelhettem volna egy ilyen kérdésre? Persze, hogy elmentünk Grábócra!

Bár ne mentünk volna, gondoltam később, oly elszomorító volt ez a látogatás. Már maga a mindössze ötszáz lelket számláló falu is, ahol azt hiszem, nem is tudott már senki szerbül. De hát hogy is kerültek Tolnába, amelyet egy időben Schwäbische Türkeiként emlegettek?

Erre nézve már Aleksije atya adott felvilágosítást. A kolostor egyetlen lakója, aki az első világháború után jött ide, mikor még társai voltak, halk szavú, alázatos kalugyerek, akik az egyház földjét művelték, aztán a templom védszentjének, Mihály arkangyalnak ünnepén a messziről jött zarándokokkal együtt énekelték az ősi ószláv zsoltárokat. A mi látogatásunk idején már rég egyedül élt Aleksije atya. A négyszáz éves kolostort őrizte, amelyet csak Rákóczi forradalma alatt hagytak el pár évre a kalugyerek. Mikor elcsendesedett a harci zaj, s eltűnt a szívekből a gyűlölet, a szekszárdi bencés apát visszahívta őket Šišatovacról, ahol ideiglenesen meghúzódtak. Hát azóta éltek itt megint zavartalan békességben.

– Hagytak valami földet most is, a szocializmusban? Miből tartják fenn a kolostort?

– Vannak jó emberek – mondta halkan, fehér szakállán elterült mosollyal Aleksije atya. – Isten nem hagyott el minket.

Többes számban beszélt, miközben jól tudtuk, hogy hívei kihaltak, vagy talán vallást és nyelvet cseréltek, mint amikor megszűnik egy nép. Persze, a kolostor műemlék, védelem alatt áll, az állam gondoskodik róla. De ki végzi az alantasabb egyházi teendőket? A zsidóknál tíz férfi kell az istentisztelethez. Talán itt is akad valaki, aki visszafelel a kórusról, talán egyes alkalmakkor itt is megjelenik valamilyen diakónus, sekrestyés, daszkál, ahogy ők a harangozót hívják, még abból az időből, amikor harang híján egy deszkát kellett megütni, hogy elinduljanak a hívek a templom felé.

– Magam vagyok! Egyedül szolgálom Istent! – mondta változatlanul mosolyogva Aleksije atya, s én legszívesebben sarkon fordultam és elmenekültem volna a siralomnak ebből a vigasztalan völgyéből. Mert egyrészt idegesített ez az emberfeletti, sztoikus nyugalom, másrészt irigyeltem a hitéért, a meggyőződéséért, amelyből oly kevés maradt ebben a rohanó, tülekedő világban.

S ahogy ott álltunk egymással szemben, mintha csakugyan valamilyen völgyben merült volna el a templom és a kolostor velünk együtt. Mert távolabb már derülni kezdett, a nap is bujkálni látszott az oszladozó felhők mögött, csupán itt terült el vastagon és súlyosan a köd, mindent belepve. Nem is mondhattam mást búcsúzóul, csak annyit:

– Dobro zdravlje!

– Istennek ajánlom! – felelte magyarul, s akkor vettem észre, hogy folyton kitért a szerb szavak elől, s amit mondott, magyarul mondta. Talán már ő is elfelejtette az anyanyelvét? És ez mégsem akadályozta meg abban, hogy egész életét feltegye a fogadalmára. És holtáig kitartsa a helyén.

Napokig tartó utazásomról, amikor szó szerint bejártam Tolnát és Baranyát, nem jelent meg sehol egy sor sem. Mert mint oly sokszor, akkor se volt elég elmenni a helyszínre, és megírni a látottakat. Persze, óvatos politikai megfontolásból kéziratban maradt az erről szóló munkám.

Aleksije atya nem is szerepelt a kéziratban. Izgalmasabb dolgokat írtam, s ő maga csak nagy sokára jutott eszembe megint, amikor a haláláról olvastam. Hogy a szekszárdi kórházban halt meg hetvenhét éves korában, mert ő maga is arról a vidékről való volt.

A családi nevén Babitsnak hívták, mint a költőt.